

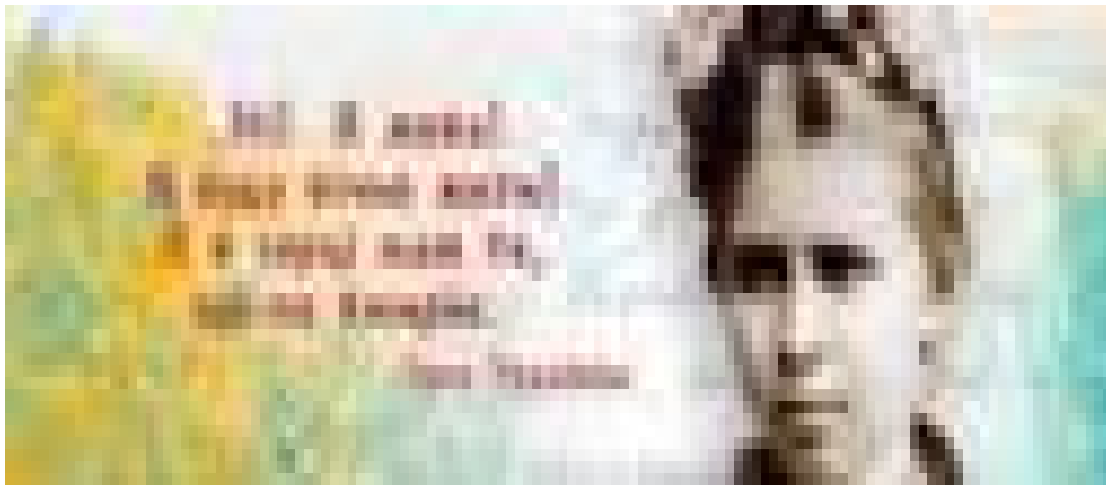
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВІДДІЛ

**Не зламана духом
українська поетеса живе і
житиме у наших серцях**

(літературний сценарій присвячений
150-річчю з дня народження Лесі Українки)

Київ
2021

82(477)

Не

Не зламана духом українська поетеса живе і житиме у наших серцях:
літературний сценарій присвячений 150-річчю з дня народження Лесі Українки
/ укладач Г. М. Полозенко. – К.: НУБіП України, 2021. – 16с.

Серед зловісних урвищ і заметів
Навчилась ти замолоду йти,
Ти не боялась грононосних злетів,
Мислителів найбільших і поетів
На прю відважно викликала ти.
(Максим Рильський)

8 лютого 2018 року Верховна Рада прийняла постанову № 2286-VIII «Про відзначення 150-річчя з дня народження Лесі Українки».

В ній дано перелік установ НАН України гуманітарного профілю, які беруть активну участь у заходах з підготовки до святкування ювілею поетеси.

Ось деякі з них:

а) «Рекомендувати Міністерству культури України забезпечити проведення в закладах культури проведення тематичних виставок, лекцій, вечорів, мистецьких конкурсів, святкових концертів».

б) «Рекомендувати Міністерству освіти й науки України організувати проведення науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, інших тематичних заходів, присвячених творчій та культурно-громадській діяльності Лесі Українки».

Леся Петрівна Косач увійшла у національну і світову культуру під прекрасним псевдонімом Леся Українка – це ніжне і дзвінке ім'я належить до найвеличніших імен нашого народу. Небагато в історії таких жінок у долі яких тілесне і духовне становило б такий контраст: хвороба і сила духу, яка зробила з неї велику поетесу нашої нації.

...Борця й співця в собі ти поєднала,
Досвітні зустрічаючи вогні.
Не мріючи про камінь п'єдестала,
Сама ти ломикаменем стояла
Напроти бурі в найхмарніші дні.
Орлиці зір і серце голубиці
Тебе вели вперед, на небосхил,
І сяйво далекої зірниці...
(Максим Рильський)

Іван Якович Франко, свого часу, гостював на Волині – в Колодяжному, де жила родина Косачів, адже їх з Лесею Українкою єднала творча дружба. Галичанин дивувався силі духу тяжкохворої дівчини. Дружба з Франком підтримувала і підбадьорювала Лесю. Ось що пише Іван Франко: «З часу Шевченкового «Поховайте та вставайте» Україна не чула такого сильного, гарячого і поетичного слова. Мимоволі думаєш, що ця хвора, слабка дівчина чи не єдиний мужчина на всю новочасну соборну Україну».

Ти Мавки світ собі відкрила срібний,
Коли була маленьке ще дівча,
Ти на зорі обрала шлях несхибний,

І дар пісень, подібний до меча...

(Максим Рильський, 1962 р.)

Василь Симоненко – нескорений, як Прометей, непримиренний до ворогів українського народу, великий патріот своєї Вітчизни, він увійшов у літературу як поборник правди і добра. Свої думки про місце поета в житті, він висловлює в сонеті «Леся Українка».

Леся Українка

День вітер грає на віолончелі,
Морозні пальці приклада до скла,
І ти одна в зажуреній оселі
Замріяно схилилась до стола.
Мов раб німий на араратській скелі
Карбує написи про подвиги царя
Ти на папері почуттів моря
Переливаєш в строфи невеселі.
Ти - хвора дівчина – серед глухої ночі
Врізаєш в вічність огненні, пророчі
Слова з прийдешніх сонячних віків,
Щоб ті слова хитали чорні трони,
Щоб їх несли з собою легіони
Нових, непереможних Спартаків.
(Василь Симоненко, 1954 р.)

У Звягелі (нині Новоград-Волинський) Леся Українка прожила вісім років. Народилася в будинку «коло Случі», який наймали Косачі у міщан Окружків протягом 1870-1873 років. Хрестили її у Соборній Преображенській церкві, яка не збереглася до наших днів. Хрещеними батьками стали бабуся Є. Драгоманова та С. Васильковський. Свідоме дитинство поетеси минуло у будинку пані Завадської. Зі спогадів матері Лесі (Олени Пчілки) «Леся з самого малку говорила українською мовою, бо того хотіла її близька родина. Діти (старший братик та Леся) чули навколо себе гарну волинську мову, а до неї теж чисто полтавську...». Олена Пчілка була родом з Полтавщини (Гадяч).

Проживаючи у Звягелі вона познайомилась з народною творчістю. Коли чула якусь пісню чи приповідку, казала: «...цю пісню співала Мотря, а цю Килина, а це розказувала баба Коржицька». Та чи не найбільший вплив на неї мало село Жабориця Звягельського повіту (нині – село Заріччя Баранівського району на Житомирщині). Тут вона вперше почула про Мавку. Ось що Леся писала в листі з Грузії до матері, коли була там на лікуванні: «А то ще я здавна тую Мавку в «умі держала», як ти Жабориці мені щось про мавок розказувала, як ми йшли якимсь лісом з маленькими, але дуже рясними деревами».

Про красу лісу Лісовик звертається до Мавки в рядках драми «Лісова пісня» (яка була написана в 1911 році).

Лісовик

...Не всі вінки погинули для тебе,
Оглянься, подивись, яке тут свято!
Вдяг ясен-князь кирею золоту,
а дика рожа буйні королі.
Невинна, біль змінилась в гордий пурпур
на тій калині, що тебе квітчала,
де соловей співав пісні весільні.
Стара верба, смутна береза навіть
у златоглави й кармазини вбрались
на свято осені. А тільки ти
жебрацькі шмати скинути ти хочеш,
бо ти забула, що ніяка туга
краси перемагати не повинна...

Так могла писати наша Леся Українка, яка любила свій край, свої ліси, поля, річки, озера.

1903 року вийшла книга поетеси «Дитячі ігри, пісні й казки. З Ковельщини, Лущини та Звягельщини», куди увійшли жаборицькі пісні «Мир миром», «Воскресеніє-день», «Безконечна», «Посію я рожу, поставлю сторожу».

Посію я рожу, поставлю сторожу
Стороною дощик іде, стороною,
Над моєю рожею червоною.
Непевна сторожа, виламана рожа.
Вийшло на рожі три місяці ясних,
Три місяці ясних, три молодці красних:
Перший молодик – молодий Василько.
Другий молодик – молодий Іванко,
Третій молодик – молодий Павличко.
Посію я рожу, поставлю сторожу,
Непевна сторожа, виламана рожа.
Вийшло на рожі три зірочки ясних.
Три зірочки ясних, три дівочки красних:
Перша дівочка – молода Одарка,
Друга дівочка – молода Оксана,
Третя дівочка – молода Оленка...

У Новограді-Волинському літературно-меморіальному музеї імені Лесі Українки збереглися чотири листи написані Лесею, коли їй було шість років. У першому – до Драгоманових повідомляє: «Були у нас ужачі яйця, ми хотіли, щоб вони вивелись, та закопали в землю, та нічого не зробили. Я дуже скучила за вами всіми...»

Крім музею, жителями цього міста встановлено пам'ятник Лесі Українці в 1987 році, на площі, яка носить її ім'я. Скульптура з червоного граніту, висотою майже 5 метрів (скульптор М. Безюк, архітектор М. Босенко).

1879 року перервалася Лесина дружба зі Звягелем. Сім'я Косачів переїжджає до Луцька, куди за спеціальним наказом переводять батька Петра Антоновича на посаду Луцько-Дубенського з'їзду мирових посередників. Олена Пчілка вважала, що в такий спосіб її чоловіка покарали за «українофільство та зв'язок з емігрантом, батьковим другом, материним братом Михайлом Петровичем Драгамановим». Її рідну тітку, батькову сестру «тьотю Єлю» весною 1979 року заарештували в Петербурзі. Леся дуже любила її, вона навчила свою племінницю вишивати українські стародавні та сучасні вишиванки. Про тітчин арешт, а далі й заслання Леся довідалася через кілька місяців у Луцьку. Ця звістка дуже засмутила її. Під впливом всього цього Леся Українка написала свій перший вірш «Надія». Думки рідної тітоньки вона висловила в рядках цього вірша.

Надія

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталась тільки надія одна.
Надія вернутися ще раз на Україну,
Поглянути ще раз на рідну країну;
Поглянути ще раз на синій Дніпро, -
Там жити, чи вмерти, мені все одно;
Поглянути ще раз на степ, могилки,
Востаннє згадати палкїї гадки...
Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталась тільки надія одна.

У Луцьку в січні місяці 1881 року Леся пішла на річку подивитися, як святять воду, і в неї дуже померзли ноги. З тих пір почалася, як жартувала Леся «тридцятилітня війна» з туберкульозом. Вона зі своїм братом Михайлом та іншими дітлахами дуже любили ходити до руїн Луцького замку, там вони гралися в різні ігри та «поважні зібрання». Цей замок Леся згадає у своєму вірші «Віче», написаного в серпні 1901 року.

...В дворі старого замчища-руїни
зібрались ми на віче, всі поважні,
учені голови, гладенькі й кучеряві,
і віком не малі, - якби зложити
літа усіх, либонь, століття вийшло б.
Ми всі були на зборах, всі дванадцять.
Обачні люди, тямили ми добре,
що ми живем у небезпечний час:
поставили сторожу біля брами, -
як хто надійде, щоб давала гасло,
і раду радили. Таємне товариство

ми закладали, і ніхто з «великих»
до нього доступу не мусив мати.
Зложили всі обітницю врочисту
ховати таємницю до загину...

У 1882 році родина Косачів переїжджає з Луцька в село Колодяжне. Мали вони сина Михайла та доньок Лесю та Ольгу. Оксана, Микола та Ізидора народилися в Колодяжному. Косачі дуже любили свій будинок, адже до цього, як вони придбали цю оселю, вони жили в найманих помешканнях. Коли діти трохи підрости, на подвір'ї звели Лесин «білий домік». Там юні Косачі жили влітку. Леся та її рідний брат і сестра проводили час серед сільської молоді. Багато хто із знайомих докоряли матері – українській письменниці Олені Пчілці: «Як ви дозволяєте дітям знатися з мужиками?». Але мати була іншої думки про це. Вона виховувала в дітях любов до свого народу, до рідної української мови і звичаїв.

Леся надзвичайно чутливо сприймала природу. Навколишня чарівна природа її захоплювала.

...Вийду в садочок та погуляю,
При місяченьку та й заспіваю,
Як же тут гарно, як же тут тихо, -
В таку годину забудеш лихо!
Кругом садочки, біленькі хати,
І соловейка в гаю чувати.
Ой, чи так красно в якій країні,
Як тут, на нашій рідній Волині!
Ніч обгорнула біленькі хати,
Вітрець весняний тихенько дише,
Немов діток тих до сну колише.
(«Вечірня година»)

Олесь Гончар називав Колодяжне колискою Лесиноного таланту. Саме в цьому краї вона записала сорок дев'ять купальських пісень, які Іван Франко опублікував у Львові. Адже його і Лесю єднала дружба. Свого часу, Іван Якович Франко з трьома своїми синами гостював у Колодяжному, де жила родина Косачів. У Франка і Лесі Українки були схожі погляди щодо страждань свого народу та закликів до боротьби за краще життя.

За правду, браття, єднаймося щиро,

Єдиний маєм правий шлях,
Єдину браття, всі маєм віру,
Єдине серце у грудях.
Нема в нас, браття, ні зради лихої,
Ні кривди ми не боїмось,
Знамена держімо правди святої,
На зраду ми не піддаємось.

До нас ходіте усі, хто за правду
Не жалує життя оддать,
Ми приймемо того, мов брата рідного,
Хто правду любить, той наш брат.

У 1980-му в Колодяжному на місці «великого» будинку спорудили приміщення літературного музею. Зараз він має назву Колодяженський літературно-меморіальний музей Лесі Українки і за відвідуваністю перевищує всі інші музейні установи області разом взяті.

«Білий» будиночок, де Леся жила в літню пору зберігся, бо той «великий» був знищений у II світовій війні.

Повертаючись із Відня, де Леся перебувала на лікуванні, вона з мамою заїхали у Львів. Місцева влада занепокоїлась та попросила їх швидше виїхати, бо саме відбувались вибори до сейму. Адже уже в цей час влада була добре обізнана з творчістю Лесі Українки. Її твори Іван Франко почав друкувати у львівському журналі «Зоря» ще з 1884 року. Тож влада боялась агітації щодо закликів до боротьби за справедливість, які звучали у творчості поетеси.

Де зброя, громадо?
Де військо в рядах?
Чиєю ж це кров'ю
помитий нам шлях?
Чи це на нас ідуть чужинці
здобуту волю руйнувать?
Чи за ту волю всі вкраїнці
готові одноставно стать?

Леся Українка ще не раз була у Львові. У 1901 році, коли їхала на Чернігівщину, зупинялась в готелі «Центральному» (проспект Свободи), у 1902 році (жовтень) гостювала в оселі Івана Франка.

Востаннє Леся Українка навідала Львів 1903 року. У 1911 році її обрали членом товариства прихильників української літератури Львова.

Де тії струни, де голос потужний,
Де теє слово крилате,
Щоб заспівали про се лихоліття,
Щастям і горем багате?
Що понесли все приховане в мурах
геть на просторі майдани,
щоб переклали на людську мову
пісню, що дзвонять кайдани?
Єрусалим мав свого Єремію,
що голосив серед поля;
чом же свого Єремії не має
наша зруйнована воля?
Гей, блискавице, громова сестрице
де ти? Розбий злії чари!
так, як веснянії хмари!

(1902 р.)

Про перебування Лесі Українки у Львові нагадують меморіальні таблички на будинку Наукового товариства ім. Шевченка та на фасаді Національного академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької, який розташований на вул. Лесі Українки. До 100-річчя від дня народження поетеси на вул. Караджича, 5 встановлено пам'ятник Лесі Українки.

У 1898 році батько привіз Лесю в Одесу на славнозвісний Хаджибейський грязевий курорт. Одеса тоді переживала свою молодість – їй не було і ста років. Місто заснували в 1794 році на місці турецької фортеці Хаджибей. Тут Лесин батько - Петро Антонович Косач, був добре знайомим з родиною Комарових.

Коли поетеса перший раз приїхала в Одесу, її вразили вулиці міста. Обабіч доріг росли рівні ряди акацій, що просвічувались ажурним прозорим листям. Всюди по місту були розміщені великі і маленькі сквери та бульвари з ясно-зеленими газонами і густим запахом субтропічних квітів. На вулицях багато гомінкого люду. Але найбільша краса Одеси це – море, воно відкривається з багатьох вулиць і майданів.

...Великеє місто. Будинки високі.
Людей тих – без ліку!
Веселую чуйно музику
Розходяться людські лави широкі
Скрізь видно ту юрбу велику.
І все чужина! Ох біда самотному
У місті широкім!
Себе почувать самотним!
І добре, хто має к багаттю чийому
Склонитися слухом і оком,
То ж добрії люди мене привітали
В далекій країні,
Там друга в прихильній дівчині
Знайшла я. І моря красу споглядали
Не раз ми при тихій годині...

Цим другом була старша дочка Комарових – Маргарита. Здружились вони з першої зустрічі. У Лесиних екскурсіях по Одесі та її околицях незамінним гідом була Маргарита.

В Одесі було три місцини, з яких найчастіше милувалася морем Леся. Першим був Центральний бульвар («Николаевский»). З того бульвару широко відкривався краєвид на Одеський порт його невпинним рухом і гамором. Другим місце займав бульвар Олександрівського парку (нині парк Тараса Шевченка). На той час тут ще зберігся мур турецької фортеці Хаджибей. Через широкі амбразури цього муру приємно було дивитись на море.

А у тую неділеньку рано
Синє море чудово так грає,
Його сонечко пестить кохано,

Красним ясним промінням вітає.
Що біліє отам на роздолі?
Чи хмариночка легкая, біла грає,
Геть по небі гуляє по волі?
Чи на човні то білі вітрила?

Мабуть, найбільше Леся Українка любила третю місцину, яка знаходилась на самому березі моря – Лонжерон. Буваючи там, поетеса багато часу проводила милуючись чистою і прозорою водою і лагідними танцями морських хвиль.

В морі хвиля за хвилею рине,
Море наче здіймається вгору,
А склепіння небесне сине
Край свій ясний купає у морю
Море, море! Без краю просторе,
Руху повне і разом спокою!
Забуваю і щастя і горе -
Все наземне, - з'єднатись тобою.

Закохана у море, Леся часто мріяла побачити його безмежні простори. Нарешті її бажання здійснилося. Закінчувалось літо 1888 року – її мама (Олена Пчілка) приїхала за дочкою і Михайло Комаров влаштував подорож на пароплаві до Акермана. Він стояв на березі Дністровського лиману на південний захід від Одеси. Колись це була турецька фортеця. Її назва означає Білий Камінь. Вона була відома ще до нової ери як грецька колонія, а потім римська. У IX столітті племена училів і тиверців створили тут осередок – Білгород. З XIII століття він належав до Галицько-Волинського князівства.

Прибувши до Акермана Леся Українка побачила руїни фортеці. На неї це справило гнітюче враження – мури товстезні і високі, подекуди такі грубі, що в них були влаштовані поодинокі крихітні камери-темниці для в'язнів.

...Ой вже сонечко яснее та стало на межі,
Освітило акерманські турецькі вежі.
Сі круглі вежі й високі мури -
Страшні та суворі, непевні, понурі,
І скрізь у тих мурах стрільниці-бійниці,
При вежах тих сумні «темні темниці».
В сих темницях колись наші та приймали горе,
Слали думки крилаті через синє море...
У темних темницях нема ні віконця,
Не видно з них світла, ні ясного сонця...

Коли поверталася з Акермана, поетеса самотньо і мовчки сиділа на палубі пароплава з правого борту, що звернений був до відкритого моря. Під враженням побаченого, Леся написала в 1888 році поему «Подорож до моря»

Ой лимане-лиманочку, хвиле каламутна!

Де поділась наша воля, слава наша смутна?
Все мине!..Від слави давньої давнини
Лиш zostалися вежі, та німії стіни.
Де ходили люті турки-яничари,
Та пасуться мирні овечок отари...
Де полягла козацька голова думлива
Виріс там будяк колючий та глуха кропива...

Наступного року (1889) Леся Українка приїздила на лікування в Одесу влітку та восени. Та у жовтні того ж року вона приїхала не на лиман, а в інший медичний заклад, де мала пройти курс гімнастичного масажу. Та це шкідливо вплинуло на її здоров'я. Після невдалого лікування поетеса часто бувала в Одесі, але лікарів та медичні установи рішуче оминала.

В Одесі на вулиці Жуковського 38 є Будинок культури ім. Лесі Українки.
У 1897 році батька Лесі перевели на службу в Київ. Тепер вся родина жила разом, спочатку на Назар'ївській вулиці, 21 (нині Ветрова), а потім на Маріїно-Благовещенській (нині Саксаганського).

З самого початку Леся ніяк не могла звикнути до міста і щоденно дивилася через вікно на шматочок міського пейзажу.

...Який шумливий світ там, за вікном!
Та я його не бачу. Тільки видно
Мені з вікна шматок різьби на брамі,
Та ще тополю із міського саду...

Олена Пчілка, знаючи це, написала донці, перебуваючи в Ялті: «Як прийдеться дуже погано, то йди на Дніпро, на Байкові гори...». З роками Леся Українка звикла до своїх постійних маршрутів. Прогулянки алеями ботанічного саду нагадували її рідну Волинь, урочище Сирець – улюблений Зелений гай, Гадяч на Полтавщині, де народилася її матуся, та куди вони майже кожне літо приїздили туди. Поетеса написала багато віршів в тих місцинах.

Ох, розкрились троянди червоні,
наче рани палкі, восени,
так жадібно тремтять і палають –
прагнуть щастя чи смерті вони.
Не осипляться тихо ті квіти,
не настане життя в них нове,
ні ударить мороз до схід сонця
і приб'є поривання живе...
(Зелений гай, 1902р.)

У 1896 році в Києві засновано Літературно-артистичне товариство, яке мало своє приміщення на Рогнединській вулиці. Засновниками були Микола Лисенко, Михайло Старицький, Олена Пчілка, Леся Українка.

У 1898 році у цьому Товаристві відбулося урочисте відзначення століття з часу виходу у світ «Енеїди» І. П. Котляревського. М. П. Старицький прочитав вірш Лесі Українки «На столітній ювілей української літератури».

Цей вірш справив на присутніх незабутнє враження. Якесь особливе почуття суму, страждання і відвертої надії охопило всіх, особливо, коли були прочитані останні рядки:

Не вів до палаців їх шлях;
Не оди складали, а думи народу...
Ті вічні пісні, ті єдині, спадки
Взяли собі другі поети-нащадки
І батьківським шляхом пішли;
Ніхто не спускався з найвищого трону,
Щоб їм уділити хвали.
Чоло не вінчали лавровії віти,
Тернів не скрашали ні зло, ні квіти,
Страждали співці в самоті;
На них не сіяли жупани-лудани,
Коли ж на руках їх дзвеніли кайдани,
То вже не були золоті

Так як в залі була молодь, це спричинило бурю шалених оплесків: «Авторку! Авторку!». Вікна дзвеніли від тих оплесків...Це був справжній тріумф, утворений вдячною аудиторією своєї улюбленій поетесі Лесі Українці. Так як у програмі зібрання не було вірша Лесі, то за це був зміщений з посади пристав Либідського участку, до якого належала вулиця Рогнединська.

Згодом, 17 січня 1907 року жандарми провели обшук квартири Косачів, які жили на вулиці Маріїнсько-Благовіщенській, в будинку 7, квартира 3. Лесю та сестру Ольгу заарештували тієї ж ночі. Протримавши добу в Либідському поліцейському відділку, їх звільнили, так як «злочинних видань» не було виявлено під час обшуку. Та жандарми продовжували вивчати так звані «речові докази», а це було 121 брошура, 11 листів, ще деякі видання та матеріали, які несли в собі політичний зміст. Ті твори, в яких поетеса виступала проти самодержавства, знаходились в Колодяжному.

...Ох мучать, як думи-вампири!
Годі, лишіть! Всею силою віри
я узборяюсь тепер проти вас,
слушний, бажаний настав тепер час.
Вірю я в правду свого ідеалу,
і коли б я тую віру зламала
віра б зламалась у власне життя...

Коли в Полтаві відкривали пам'ятник І. П. Котляревському (1903р.) Леся була там. Є фото її разом з М. Коцюбинським, В. Стефаником, Оленою Пчілкою, М. Старицьким, Г. Хоткевичем, В. Самійленком. Всі вони добре знали Лесю Українку та її творчість.

25 липня 1907 року поетеса вінчається з Климентом Квіткою, який став для неї найближчою людиною. Вінчалися вони у Свято-Вознесенському храмі, який ще відомий як Деміївський. До речі, мабуть, це єдина церква в Києві, яка жодного разу не закривалася і не була зруйнована, як інші храми в роки войовничого атеїзму. І все це завдяки цьому історичному факту.

Останні роки подружнього життя Леся Українка разом з чоловіком Климентом жили в Грузії (Кутаїсі), а зимою виїжджали в Єгипет, де було тепло, бо хвороба не відступала.

...Плакати довго Єгипет не вміє.

Умив свої пальми.

Руно зелене та буйне ланів понад нільських скропив

І відновив позолоту блискучу в розлогій пустині,

Та усміхається знову,- таємнії радощі Сфінкса!

Бачу єгиптянок очі сміються з-під чорних серпанків,-

Жінку іслам пригнобив, але очі zostалися вільні!..

Співом свій крам вихваляють жінки й чоловіки,

Гордо важенною ношу несучи на головах чорних,

Так мов на їх спочивають подвійні Єгипту вінці.

(1910 р., Єгипет)

Наприкінці травня 1913 року Леся, повертаючись з Єгипту до місця проживання в Кутаїсі, де працював Климент Квітка, заїхала до матері в Київ. Це були останні відвідини міста за її життя.

Приїхавши в Кутаїсі Лесі кожним днем ставало все гірше і гірше (було дуже спекотно). Лікар порадив переїхати кудись у гори, де не так гаряче, де краще і свіжіше повітря. Знайшли таке місце дуже швидко і перевезли поетесу в Сурамі. Це невеличкий гірський курорт, неподалік від курорту Боржом. Та всі заходи виявились марними, хвороба відбирала усі сили і 19 липня (1 серпня за новим стилем) Лесі не стало.

20 липня (2 серпня) в київській газеті «Рада» надрукували сумне повідомлення, щодо смерті відомої поетеси. 25 липня (7 серпня) в 11 годин тіло Лесі Українки перевезли в Київ. До приходу пасажирського потягу, яким прибувала її тіло, почали збиратись на пероні родичі та близькі померлої з букетами та вінками з живих квітів. Терміново прийшов поліцейський пристав з жандармами і розпорядився відтиснути зустрічаючих з перону, а вагон відчепити і відігнати в тупик на запасні колії. Це розпорядження викликало обурення присутніх, яких з кожною годиною ставало все більше і більше. Ось як Ганна Чубач написала у своєму вірші «Двадцять п'ятого липня»:

Весь народ поспішає. Я скорбно стою.

І ніхто не питає про тривогу мою.

У відкритім вагоні на годину одну

Тут колись охорона відкривала труну...

І це дійсно так. Труну відкрили тільки на одну годину (з 12 до 13-тої), щоб задовольнити вимоги присутніх, які почали виступати з промовами. Але поліція

заборонила мітинг. І коли зустрічаючи вкрили труну квітами та вінками, вагон закрили, а людям запропонували «з честю розійтись». На 26 липня було призначено похорон.

Довго плакали рідні. О година сумна,
Тож вона по обіді знов зосталась одна.
А на завтра на – цвинтар! Всі букети – ніщо!
Тільки тиха молитва. Боже милий, за що?
Ще ж і старість далеко. І пісні – голосні.
Від липневої спеки – у досвітні вогні.
Зосталися від муки незрадливі слова,
Передчасна розлуко, ти завжди неправа.
То лиш тіло сховали. А безмежна душа
Довго – довго блукала. І до мене прийшла.
Прошептала – сказала: «Я сумна як зима,
Що колись на вокзалі ночувала сама».
Я душі відказала, як підсудний судді:
- я ж іще, моя мила, не родилась тоді!
А вона лиш зітхнула: «Як багато в вас справ,
Щоб усі ви забули, де вагон той стояв!
Чи ви так обідніли? Чи не пахнуть квітки?
Чи уже постаріли іще в юні роки?
Так хіба я не рада ваш побачити день?
Чи не вам я у спадок наспівала пісень?
(Ганна Чубач)

На похорон прибуло дуже багато людей з різних міст та сіл України і навіть, із-за кордонної тоді, Галичини. Поліція була налякана торішнім грандіозним похороном М. Лисенка, боялась, що і цей похорон може бути дуже масовим. Жандарми заборонили нести труну на руках і навіть співати «вічну пам'ять», контролювали похоронну процесію вулицями Києва. Заборонили навіть прочитати вірш Прохору Коваленко, який представляв працівників театру Садовського.

На дочасну труну Лесі Українки

Над степом безмежним,
Над морем глибоким
Літала могутня Орлиця.
Летюча співала
Орлів закликала
До сонця крізь хмари пробиться
Шугала між хмари,
Гриміла громами,
Веселкою радісно грала –
І раптом упала
На скелі високі

Над морем глибоким
І гордо, велично сконала...
У співі згоріла...

Не зважаючи на всі обмежувальні заходи поліції, на цвинтарі було дуже багато народу. На воротах Байкового кладовища зустрів священник і повів жалібний похід до могили, над труною прочитав молитву, яка закінчувалася словами: «і сотвори їй вечную пам'ять» і весь люд співав «вічну пам'ять» довго, довго, поки опускали труну та насипали могилу, яку вкрили морем вінків і квітів. А «вічна пам'ять» багатоголосого хору невпинно лунала в безмежному просторі, як непорушна клятва, що народ буде вічно пам'ятати свою велику поетесу.

...І він пам'ятає, адже де бувала і проживала Леся Українка в Україні, там є пам'ятники, музеї, меморіальні дошки, будинки культури, бульвари та вулиці, названі її ім'ям.

На час відкриття музею Лесі Українки в Києві, Максим Рильський написав вірш «На відкриття музею Лесі Українки»

Ти знову нині у своїй господі
З мечем полуменистим у руці.
Чолом тобі, улюблена в народі,
Як люблені борці лиш і співці!
(1962 р.)

До 70-річчя з дня народження поетеси у Києві (вул. Богдана Хмельницького,5) присвоєно в 1941 році звання Національного академічного театру російської драми ім'я Лесі Українки. До 100-річчя з дня народження поетеси на площі, що носить її ім'я височіє бронзова постать Лесі Українки і поруч бульвар її імені. На пам'ятнику викарбувано напис:

«Як я умру, на світі запалає
Покинутий вогонь моїх пісень
І стримуваний промінь засіяє
Вночі запалений, горітиме удень»

До 50-річчя смерті Лесі Українки бульваром Шевченка повз Київський університет пройшла велелюдна хода зі смолоскипами. На фасаді будинків де жила поетеса (вулицях Тарасівська 14, Ветрова 27, Саксаганського 97, 115, Ярославів Вал 32) встановлені меморіальні дошки та замінені в 1971 році (архітектор В. П. Шевченко). В 1971 році на вулиці Саксаганського 97 була встановлена скульптура Лесі Українки (автор Г. Н. Кальченко).

На тихій вулиці Стрілецька 28 теж інколи проживала Леся. Влітку 2015 року цей будинок прикрасив мурал, на якому зображена молода поетеса у вишиванці: її погляд спрямований кудись у далечінь, а прикрашають картину конвалії. Автор твору австралійський британець Гвідо Ван-Гелен (стріт-арт художник). Про Лесю Українку він дізнався коли прочитав вірш «Конвалія», де чоловіча рука зірвала квітку: «Конвалія біла,- а її рука чоловіча, віку вкоротила».

Велика поетеса – Леся Українка давно відійшла у вічність, але її вірші, поеми, драми по цей день живуть у серці кожного українця. Покидають цей світ творці української літератури, але їх надбання залишається навіки.

Інші будуть співці по мені,
Інші будуть лунати пісні,
Вільні, гучні, одважні і горді,
Поєднуються в яснім акорді.
І полинуть у ті небеса,
Де сіяє одвічна краса.
Там на їх обізветься луною
Пісня та, що не згине зо мною.
(Леся Українка).

Список використаної літератури

1. Жулинський М. Г. Леся Українка у боротьбі духовного рабства. Про участь гуманітарних установ НАН України у підготовці та відзначенні 150-річчя від дня народження письменниці (стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 4 листопада 2020 р.) / М. Г. Жулинський // Вісник НАН України. – 2020. - № 11. – с. 29 – 31.
2. Корнелюк Надія. Деміївське чудо / Н. Корнелюк // Хрещатик. – 2006. – 14 липня. – с. 11.
3. Максим Рильський. Вибрані твори / М. Рильський // К. Вид-во художн. Літератури «Дніпро». – 1977. – с. 149, 278, 283.
4. Неопубліковані твори / Уклад. Марія Деркач // Львів: Вид-во «Вільна Україна». – 1947. – 143 с.
5. Поетка мужності і боротьби // Слово Просвіти. – 2018. – 1 – 7 березня. – с. 6.
6. Постанова ВРУ «Про відзначення 150-річчя з дня народження Лесі Українки» / Відомості Верховної Ради. – 2018. - № 11. – с. 64.
7. Самченко Валентина. Михайло Наєнко: У 1963-му році в Києві пошанували ходюю зі смолоскипами / В. Савченко // Україна Молода. – 2020. – 22 грудня. – с. 10 – 11.
8. Сидоржевський Микола. Поза часом і маркотою облуди / М. Сидоржевський // Літературна Україна. – 2018. – 1 березня. – с. 2.
9. Симоненко Василь. Вірші, сонети, поеми / В. Симоненко // К.: Наукова думка, 2001. – с. 155.
10. Спогади про Лесю Українку / Упоряд. А. С. Костенко // К. Вид-во «Дніпро». – 1971. – с. 483.
11. Ставицький О. Леся Українка. Етапи творчого шляху / О. Ставицький // К.: Вид-во «Дніпро». – 1970. – с. 223.
12. Твардовська Г. «Роки любові, дитячі»: Леся Українка і Звягельщина / Г. Твардовські // Слово Просвіти. – 2018. – 1 – 7 березня – с. 11.
13. Українка Леся. Лірика. Драми // К.: Вид-во «Дніпро», - 1986. – с. 415.
14. Українка Леся. Том 1. Поетичні твори і драматичні твори / Упоряд. О. Ф. Ставицький // К.: Наук. Думка, 1986. – с. 608.

15. Чубач Анна. Дзвінка ріка / Г. Чубач // К.: Університетське вид-во «Пульсари» - 2020 – с. 66.
16. Щукіна Ірина. Читаємо! / І. Щукіна // Слово Просвіти. – 2018. – 1 – 7 березня. – с. 11.